

Praha 10.5.2004

29

Činnost ambulantních pracovišť AT¹ a psychiatrických oddělení poskytujících ošetření pacientům užívajícím psychoaktivní látky

Informace o činnosti oboru psychiatrie, jsou čerpány ze zpracování výkazu o činnosti ambulantních psychiatrických zařízení. Součástí tohoto výkazu je také příloha, poskytující informace o léčbě alkoholiků a toxikomanů (AT péče), z jejichž dat vychází tato aktuální informace. Požadované údaje přílohy vyplňují všechna ambulantní pracoviště AT nebo psychiatrická oddělení - pracoviště, která registrují a zajišťují ambulantní péči AT pacientů. V roce 2003 vyplnilo přílohu AT 368 poskytovatelů zdravotní péče (v roce 2002 to bylo 342 zdravotnických zařízení).

V současnosti došlo k rozvíření řady polemik na téma kvality sběru dat týkajících se drogové problematiky a jejich interpretace. Zde předkládaná data vycházejí z pravidelného ročního sběru dat NZIS, který je součástí Programu statistických zjišťování v rezortu zdravotnictví. Jedná se o data popisující důsledky užívání psychoaktivních látek (včetně alkoholu a tabáku), data sekundární prevence, tedy o počet uživatelů, kteří v souvislosti s abúzem drog vyhledali lékařskou péči. Lze předpokládat, že skutečné počty osob zneužívajících psychotropní látky jsou vyšší. Velkou část užívání drog tvoří užívání experimentální či užívání omezeného trvání a intenzity. Tito uživatelé nemají zdravotní problémy, nebo z obav před sociální stigmatizací, či trestním postihem nejsou v kontaktu s žádným zdravotnickým léčebným zařízením.

V „klidové kartotéce“, tedy v evidenci ambulantních pracovišť bylo 95 065 osob zneužívajících legální i nelegální návykové látky. V roce 2003 bylo aktivně léčeno krátkodobě i dlouhodobě 42 881 uživatelů, z toho dvě třetiny pacientů tvořili muži (tj. 69 %; přesně 29 777 mužů). Celkově tak počet léčených osob vzrostl oproti roku 2002 o 4,2 % pacientů. Tito pacienti tvoří tzv. „živou kartotéku“ v níž jsou registrovány osoby sledované zdravotně a sociálně se zprávou nebo záznamem v dokumentaci ne starší jednoho roku. V „živé kartotéce“ jsou také všichni pacienti s uloženou ochrannou léčbou. Mezi léčenými pacienty měli nejčastější zastoupení ti nejstarší, tedy ve věkové skupině 40 a více let (36 %). V pořadí druhou skupinou byli pacienti ve věku 20 - 29 let (31 %), následovaly léčené osoby ve věkovém rozmezí 30 - 39 let (26 %). V porovnání s předcházejícím rokem se mírně zvýšil podíl mladších pacientů.

Míra prevalence osob léčených na psychiatrických odděleních a v AT poradnách na 10 000 obyvatel narůstala s věkem, s maximem u žen ve věkové skupině 30 - 39 let (48,6 pacienta na 10 000 žen) u mužů ve věku od 20 do 29 let, ale i zde byla v následující věkové skupině zjištěna vysoká míra prevalence (110,3 resp. 106,9 léčených osob na 10 000 mužů).

¹ Pracoviště AT - zdravotnická péče pro osoby závislé na alkoholu a psychoaktivních látkách

Z hlediska jednotlivých typů sledovaných návykových látek, byla nejvyšší míra prevalence zjištěna u alkoholu (24,5 léčených osob na 10 000 obyvatel), situace je o to závažnější, že významný nárůst prevalence nastává již od věkové skupiny 15 - 19 let. Z uvedených dat vyplývá, že kvůli problémům s pitím se léčilo zhruba třikrát více mužů než žen.

Pokud se zaměříme pouze na nelegální drogy (bez alkoholu a tabáku) byl podíl jednotlivých věkových skupin pacientů „živé kartotéky“ odlišný. Z porovnání zastoupení jednotlivých věkových rozmezí je zřejmé, že nejvíce exponované dané problematice jsou osoby ve věku 15 - 39 let, jejichž podíl činil 89 %. Nejméně zastoupenou skupinou byli pacienti školního věku (0,7 %), u nichž můžeme předpokládat, že byli ošetřeni v souvislosti s experimentováním, nebo z důvodu intoxikace při pokusech s drogou, než v důsledku dlouhodobějšího užívání. Více než polovina pacientů (přesně 56,4 %) byla ve věku od 20 - 29 let

Nejvyšší míra prevalence pacientů užívajících nelegální psychoaktivní látky byla zjištěna u osob ve věkové skupině 20 - 29 let (muži 73,9; ženy 30,7 pacienta na 10 000 obyvatel), tedy v mladším věku než v případě všech pacientů „živé kartotéky“. Toto zjištění potvrzuje závěry řady studií, podle nichž je abúzus drog problémem zejména u mládeže. Nejvíce pacientů v přepočtu na 10 000 obyvatel bylo léčeno v důsledku zneužívání opiátů (4,7 pacienta na 10 000 osob) s významným zastoupením uživatelů heroinu (4,0 léčených osob na 10 000 obyvatel). Vysoké úrovně prevalence bylo dosaženo u osob zneužívajících stimulantia (3,6 pacienta na 10 000 obyvatel), z nichž nejrozšířenější užívanou látkou byla typická česká droga metamfetamin, známější pod názvem pervitin (3,1 pacienta). Významné zastoupení měly také léčené osoby zneužívající kombinaci více psychoaktivních látek, tedy kromě drogy základní, také sekundární či terciální návykovou látku, ať už z důvodu nedostupnosti, nebo odstranění negativních účinků běžně užívané látky.

Z porovnání abúzu sledovaných psychoaktivních látek podle věkových skupin vyplynulo, že zneužívání cannabinoidů, halucinogenů a prchavých rozpustidel je nejrozšířenější mezi mladšími uživateli ve věku 15 až 19 let; zatímco užívání opiátů a heroinu je četnější ve vyšším věku (20 - 29 let). Sedativa a hypnotika jsou nejrozšířenější mezi léčenými pacienty ve věkovém rozmezí 30 - 39 let. Věková posloupnost v užívání návykových látek potvrzuje obecně platné informace o dostupnosti návykových látek a platnost sekvenční teorie, podle níž se mladí uživatelé přes marihuanu dostávají postupně k jiným nelegálním látkám a následně k psychofarmakům na předpis.

U všech sledovaných skupin psychoaktivních látek byla vyšší míra prevalence zjištěna u mužů, než u žen. Jedinou výjimkou byla skupina - sedativa a hypnotika. Jedná se zřejmě o tzv. lékové závislosti, které jsou typické pro ženy.

Dosažené míry specifické prevalence, týkající se osob ve věku 15 - 39 let, potvrdily stejné rozšíření a zřejmě také dostupnost a oblibu návykových látek jako u nespecifické prevalence, ale dosažené úrovně byly zhruba 2,3krát vyšší.

Mezi pacienty „živé kartotéky“ bylo evidováno 12,6 % injekčních uživatelů, z abuzérů ilegálních drog to byla více než jedna třetina (přesně 34,1 %). Nitrožilní aplikaci uvedla téměř polovina uživatelů metamfetaminů a dalších stimulantů, opiátů a opioidů, z nich jmenovitě heroinu. Oproti loňskému roku podíl léčených osob, které uváděly tuto vysoce rizikovou formu aplikace mírně vzrostl.

Syndrom závislosti byl diagnostikován u 74,4 % pacientů „živé kartotéky“, mezi uživateli ilegálních drog u 69,1 %. Vysoký podíl závislých byl zjištěn také u pacientů léčených v souvislosti se zneužíváním alkoholu a tabáku (77,5 % resp. 76,8 %), což naznačuje, že užívání povolených a společností tolerovaných návykových látek představuje také velké zdravotní riziko.

U uživatelů nelegálních psychoaktivních látek byla opakovaně prokázána vyšší morbidita i mortalita ve srovnání s běžnou populací v odpovídající věkové kategorii. Specifický rizikový životní styl uživatelů drog je příčinou zvýšeného výskytu řady somatických a infekčních onemocnění. Pro uživatele aplikující drogy injekčně jsou typické parenterálně přenosné infekce, z nichž nejvýznamnější jsou HIV a virové hepatitidy. Ve snaze zamezit a předejít šíření tohoto fenoménu bychom si měli uvědomit skutečnost, že vedle represivních opatření je nutné věnovat náležitou pozornost také všem druhům prevence.

Vypracovala: Mgr. Jana Brožová

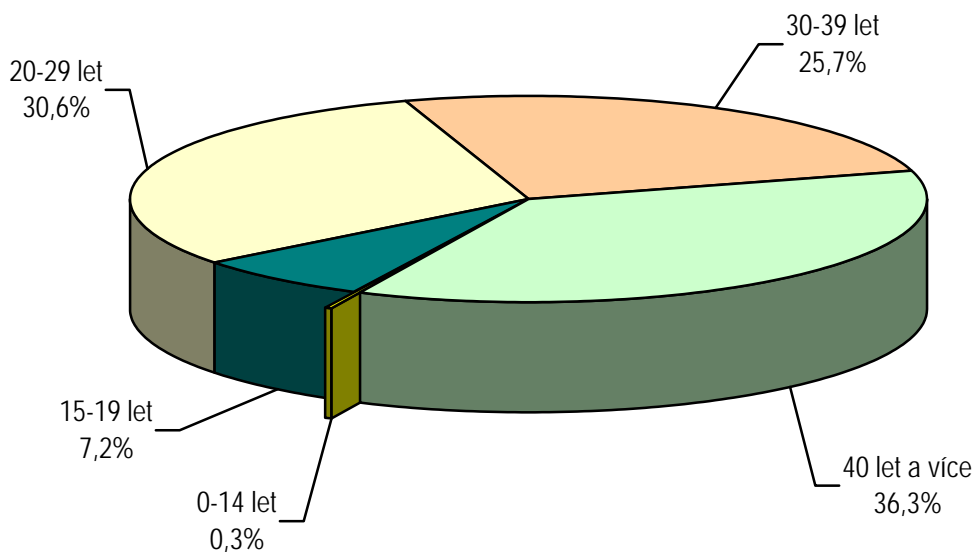
Pacienti "živé kartotéky" podle psychoaktivní látky a věku na 10 000 obyvatel

Psychoaktivní látka - pacienti "živé kartotéky" na 10 000 obyvatel	0 - 14 let		15 - 19 let		20 - 29 let		30 - 39 let		40 let a více		Celkem	
	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy
Alkohol	0,1	0,0	7,2	2,0	33,4	10,5	76,5	32,6	41,9	15,0	36,1	13,6
Opiáty a opioidy - celkem	0,0	0,0	9,6	5,9	27,2	12,6	6,6	2,2	0,7	0,3	6,7	2,8
heroin z opiátů	0,0	0,0	7,8	4,7	23,2	11,5	5,3	1,7	0,5	0,2	5,6	2,4
Cannabinoidy	0,5	0,1	12,0	6,8	8,6	2,2	1,2	0,2	0,1	0,0	2,6	0,8
Sedativa a hypnotika - celkem	0,4	0,1	0,7	1,0	2,3	2,4	4,3	5,1	1,8	2,0	1,9	2,1
Stimulancia - celkem	0,0	0,0	10,4	7,5	20,3	7,6	6,8	1,7	0,4	0,1	5,4	2,0
metamfetamin ze stimul.	0,0	0,0	8,8	6,3	17,7	6,4	5,9	1,2	0,4	0,0	4,7	1,6
Halucinogeny	0,0	0,0	1,5	0,7	0,8	0,4	0,1	0,1	0,0	0,0	0,3	0,1
Prchavá rozpustidla	0,1	0,0	1,8	0,2	0,9	0,1	0,3	0,0	0,0	0,0	0,3	0,0
Kombinace drog	0,0	0,0	10,1	4,6	12,4	5,3	5,8	2,7	0,8	0,5	4,0	1,7
Tabák	0,1	0,1	4,8	3,9	3,1	2,4	4,7	3,9	1,6	1,3	2,3	1,8
Jiné	0,0	0,0	0,2	0,1	1,4	0,2	0,4	0,2	0,0	0,0	0,3	0,1
Ilegální drogy - celkem	1,0	0,3	46,4	26,8	73,9	30,7	25,7	12,1	3,8	3,0	21,6	9,7
Celkový počet pacientů v "živé kartotéce"	1,2	0,4	58,4	32,7	110,3	43,7	106,9	48,6	47,4	19,3	60,0	25,0

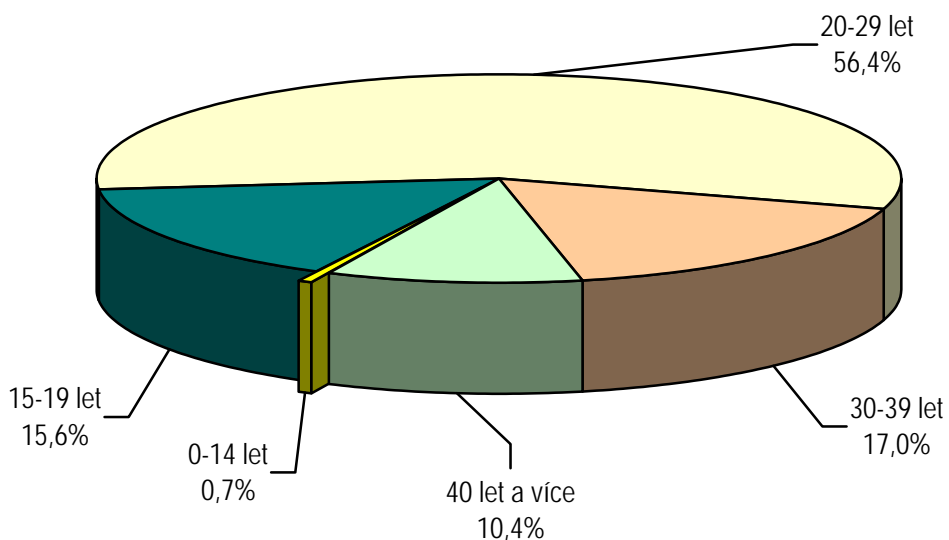
Pacienti "živé kartotéky" podle způsobu aplikace a komplikací

Psychoaktivní látka - pacienti "živé kartotéky"	Prevalence na 10 000 obyvatel	Specifická prevalence	Injekční aplikace drog (%)			Intoxikace poruchy chování (%)	Somatické a psych. poškození (%)	Závislost (%)
			muži	ženy	celkem			
Alkohol	24,5	31,3				8,6	13,9	77,5
Opiáty a opioidy - celkem	4,7	12,0	53,4	54,2	53,6	20,9	6,8	72,4
heroin z opiátů	4,0	10,3	57,3	57,7	57,4	21,3	5,5	73,2
Cannabinoidy	1,7	4,4	0,2	0,5	0,2	30,3	12,0	57,7
Sedativa a hypnotika - celkem	2,0	2,9	1,4	0,7	1,1	11,1	8,2	80,7
Stimulancia - celkem	3,6	9,5	58,8	47,1	55,6	21,7	9,6	68,7
metamfetamin ze stimul.	3,1	8,1	65,6	49,8	61,4	24,0	10,3	65,7
Halucinogeny	0,2	0,5	1,5	1,5	1,5	21,0	37,5	41,5
Prchavá rozpustidla	0,2	0,5	1,2	6,3	1,6	37,6	16,9	45,5
Kombinace drog	2,9	6,9	24,8	25,5	25,0	25,3	9,3	65,4
Tabák	2,0	3,6				17,8	5,4	76,8
Jiné	0,2	0,5	0,6	2,9	1,0	20,5	3,1	76,4
Ilegální drogy - celkem	15,5	37,3	36,0	30,0	34,1	21,8	9,1	69,1
Celkový počet pacientů v "živé kartotéce"	42,0	72,2	13,0	11,6	12,6	13,9	11,7	74,4

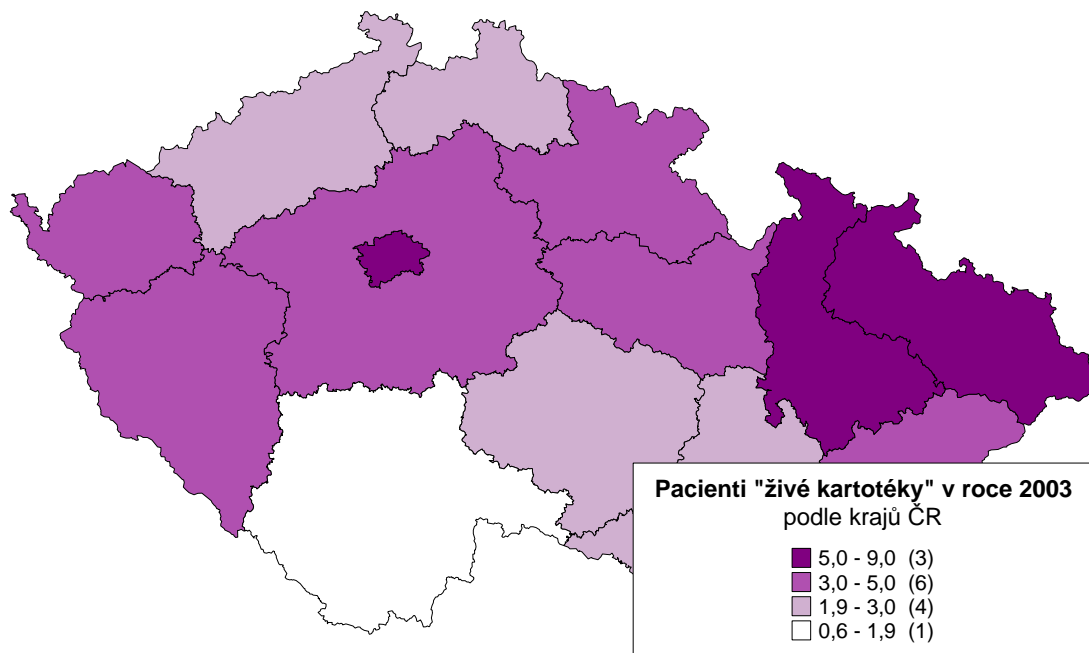
Pacienti ambulantních pracovišť AT nebo psychiatrických zařízení podle věku - "Živá kartotéka"

Pacienti ambulantních pracovišť AT nebo psychiatrických zařízení užívající ilegální návykové látky podle věku - "Živá kartotéka"

Pacienti „živé kartotéky“ užívající legální i nelegální návykové látky na 1 000 obyvatel

Pacienti „živé kartotéky“ užívající nelegální návykové látky na 1 000 obyvatel

